

БАЛКАНИТЕ ПОД МИГРАНТСКИ НАТИСК – НЕНАУЧЕНИТЕ УРОЦИ

Доц., д-р Борислав Градинаров

Както по всичко личи, най-сериозното предизвикателство пред ЕС покрай имигрантската инвазия тепърва предстои. На 11 януари, 2016 г., в интервю за в. „Билд“ германският министър на развитието Герд Мюлер изказа прогнозата, че това, което Европа възприема като безпрецедентен щурм към своята, все още добре изглеждаща и горе-долу поддържана богаташка резиденция, е само 10%-ния връх на айсберга. Около 8 до 10 млн. души са си стегнали багажа от провалените държави в Близкия Изток и само природен катаклизъм може да ги възпре да не нахлуят от всички възможни посоки към стария континент. Имигрантите от Северна Африка пък са още по-мотивирани да си опитат късмета в уредения стар свят, тъй като отдавна са разбрали, че възрастната госпожа с многото звезди на синьото знаме повече мърмори и размахва пръст, отколкото действа.

Голямата въпросителна е къде са Балканите в целия този сценарий, ако приемем, че, както твърди полският президент Анджей Дуда, имигрантският наплив към Европа е целенасочено организиран и финансиран, а целта му е разпространяване на исляма чрез преселение? Нещо, което се случвало неведнъж в историята.

Колкото и да не ни се иска, трябва да признаем, че за разлика от двата други европейски полуострова, Балканският никога не е имал статут на органична част от европейската цивилизация. Причините не са само географски, въпреки че не би-

ва да се пренебрегва и географският момент. Още от ранното средновековие и особено по време на османските завоевателни походи всичко на изток от Виена е носи отпечатъка на „другото“. Това, за което може да се направи компромис, да се използва като разменна монета, да се превърне в буферна зона между уредения, преобладаващо католически Запад и набезите на нецивилизованите варвари от Изток. Имаме ли основание да мислим, че този път ще е различно?

Въпреки добре звучащите обещания и програми за солидарни действия за справяне с бежанския поток, през последните две-три години балканските държави са тези, които първи поемат щурма на бягащите от недоимъка, религиозния тероризъм, социалния колапс и насилствено налаганата демокрация по западен образец в Близкия Изток. Ако засега имигрантската бомба само цъка, но още не се взривила с пълната си сила на Балканите, то е защото свръхлибералният режим за граничен контрол тук позволява по-голямата част от сирийците, иракчаните, афганистанците и в по-малка степен северноафриканците да преминат като през решето на път за богатия и обетован за тях свят на Запада. Но можем ли да очакваме, че при евентуално частично или пълно суспендиране на Шенгенското споразумение, полуостровът ще запази транзитния си статус? Трябва ли да се учудваме, ако при още един или няколко инцидента (като този в Кьолн през новогодишната нощ) по стар йезуитски навик Западна Европа се опита да превърне най-източния си полуостров в депо за складиране на непотребните и ненужни бегълци?

Емоцията обаче не е сериозен аргумент. Въпреки първосигналните призови за затваряне на границите и недопускане на имигранти на територията на Европейския съюз, водещи следва да са базисните ценности на европейската цивилизация. Няма как всички, които се опитват да влязат в Европа по легален или не съвсем легален начин, да се поставят под общ знаменател. Както отбелязват К. Archick и R.

Margesson¹, в общия поток от хора, опитващи се да влязат на територията на ЕС, могат да се обособят *три групи*. В първата влизат т. нар. *икономически* имигранти, които се опитват да избягат от бедността и да потърсят по-добри условия за живот. Възможно е те да са както с легален, така и с нелегален статус, и поне на теория биха могли да разчитат на защитата на своите правителства, когато се завърнат в страните си. Втората група са *търсещите убежище*, които са напуснали по някаква причина страната, в която са родени. Те могат да получат правна защита и подкрепа, когато правният им статус бъде установен. В третата група са бежанците - хората, принудени да напуснат родните си места заради *репресии или дискриминация*, основани на раса, религия, националност или принадлежност към определена социална, или политическа група. Те не могат да разчитат на защита или подкрепа от страна на правителствата в родните си страни. Затова получават правна защита и подкрепа по силата на международното право (на основата например на Конвенцията за статута на бежанците от 1951 г., Протокола за статута на бежанците от 1967 г., и др.) Проблемът е, че процедурата по получаване на статус на бежанец изисква определено време и не тя превръща дадено лице в бежанец, тъй като то е такова ако отговаря на легалната дефиниция от Конвенцията. Конвенцията само закрепва по правен начин едно фактическо положение.² Но то е важно, защото е свързано с възможността лицето да се ползва от правата, предвидени в международните и вътрешните национални нормативни актове, уреждащи тази материя .

¹ Виж **Archick, Kristin and Margesson, Rhoda**, Europe's Migration and Refugee Crisis, September 4, 2015, <https://www.fas.org/sgp/crs/row/IF10259.pdf> , посетен на 03.02.2016.

² Виж **Милушева, М.** Международна правна уредба на бежанеца, сп. Law Journal, 2011, бр. 23, с.83.

Въпросът е не дали трябва да се приемат бежанците, които търсят закрила в страните от ЕС, а как тя да бъде уредена без някоя страна-членка да получи предимства или пък да е ошетенена за сметка на останалите. Но тъй като и преди се е случвало по-влиятелните европейски страни да налагат своите интереси над останалите, има ли достатъчно аргументи, че по въпроса за бежанците нещата ще се случат по нови правила? Оттук и *първият урок* – почувства ли се сериозно застрашена, Европа е склонна да изнася проблемите в своята периферия. А за съжаление в момента балканските страни-членки са периферия – и в пряк, а и в преносен смисъл.

Вторият съществен урок е, че Балканският полуостров е твърде разпокъсан и същевременно прекалено етнически и религиозно обременен, за да е в състояние да формулира обща регионална позиция по темата с бежанците и да е спокоен за етническият мир. Затова няма нищо непонятно в съпротивата срещу насилственото разселване и квотния принцип, чрез които Брюксел се надява да постави под контрол имигрантския потоп. Вярно е, че към момента броят на желаещите измежду бежанците мюсюлмани и икономическите имигранти да останат на Балканите и изобщо в Източна Европа е относително скромно. По косвени данни на „Евростат“ през миналата година в 11-те източноевропейски страни-членки на ЕС (България, Естония, Хърватия, Литва, Латвия, Полша, Румъния, Словения, Словакия, Чехия и Унгария), с общо население около 104 млн. жители са били подадени около 219 хил. молби за политическо убежище. Докато в Германия с нейните 80 млн. население подадените молби са двойно повече. Но опасността от дестабилизация в страните, в които рязко нараства определена, трудна за интеграция и твърде различни по културни, етнически и религиозни показатели общност, зависи много от изходните параметри. България, с нейните 2% чужденци към момента, ако може да вярваме на данните на Евростат, е много по-близо до евентуална дезорганизация и конфликти, отколкото на-

пример Австрия с нейните 12% чужденци. Да не забравяме, че междуетническите сблъсъци при разпадането на бивша Югославия не бяха предизвикани от бежанци. Поуките от войните в западните ни съседка са твърде кървави, за да бъдат пренебрегнати, дори от сервилните български политици, които скачат преди Брюксел да е подал командата.

И в момента прехвърчат искри между държавите от Балканския полуостров поради нееднакъвия имигрантски натиск, с който се налага да се справя всяка от тях. Най-сериозен е този проблем в Турция и Гърция. Напрежение се натрупва и в страните от Западните Балкани (Македония, Сърбия, Хърватия, Словения), чиито технически и административен капацитет е недостатъчен за справяне със ситуацията. Не само различните икономически и етносоциални условия, но и обвързаността на балканските държави с едни или други наднационални фактори (част от балканските държави са членки на ЕС и/или на НАТО, а друга част не са) създават допълнителни трудности пред евентуалната възможност за координирани действия. В случай на дестабилизиране на една или повече балкански страни може да се стигне и до ефекта на доминото за останалите.³

И *третият урок* можем да озаглавим „Турция“. На Балканите Турция винаги е била ключов геополитически фактор. И то не само със своето 75 милионно население и стратегическо местоположение между Европа и Азия. А преди всичко с факта, че в цивилизационно отношение тя е предизвикателство за стария континент. Сега обаче се наслагват две важни обстоятелства. Едното е пълзящата ислямизация и демонтирането на светската държава от Реджеп Тайп

³ Виж за повече подробности Борисов, Томо, „Балканите горят“, този път не от война. Ефектът на доминото заплашва България“, в „Бежанската вълна и предизвикателствата пред националната сигурност“, С., 2015, с. 33-38.

Ердоган и неговата Партия на справедливостта с развитие-то, а и превръщането на неоосманизма в идейна платформа за турската външна политика. За южната ни съседка демокрацията няма същата политическа тежест, както за европейските страни, към чиято общност тя на думи се стреми⁴, а репресиите срещу всеки опит за критика на авторитарният режим на Ердоган се посрещат с доста сурови наказания.

Второто обстоятелство е дестабилизирането на Близкия Изток, което дава на Турция важни козове в глобалната геополитическа игра, въпреки че свиващите се цени на петрола към настоящия момент донякъде девалвират този фактор.

Нека не се заблуждаваме. Наивната вяра на Брюксел, че след като приведе на Анкара 3 млрд. евро ще си реши проблема с имигрантите е опасна самозаблуда. За Ердоган обстоятелствата в момента са повече от изгодни. Официално и на думи, той е против Ислямска държава, а всъщност те са му много по-близки от всякакви европейски и християнски принципи за хуманизъм, гостоприемство и религиозна толерантност. Той им помага по много начини – с оръжие, информация, пари срещу петрол, медицинско обслужване и т.н. Освен това те генерират точно онази доза несигурност в регионите около Турция, в т. ч. и на Балканите, които са сфера на влияние от турската държава. В началото на февруари, 2016 г., по време на дискусия за Латинска Америка и Карибския басейн в Икономическата комисия на ООН, турският президент заяви, че страната му от началото на настоящото издание на блискоизточната криза е приела 2,5 млн. бежанци⁵, за които е похарчила 9 млрд. долара. (или около 8 млрд.

⁴ Виж повече по въпроса за демокрацията в Турция Байдемир, Осман, „Демокрация тип „ние знаем най-добре“ в „Какво мисли Турция“, 2012, с. 35-38.

⁵ Това число се потвърждава и от доклад на ЕК от януари, 2016 г., посветен на сирийската криза. Виж на адрес: http://ec.europa.eu/echo/files/aid/countries/factsheets/syria_en.pdf, посетен на 04.02.2016.

евро). Въпреки че има решение на ЕК от началото на 2016 г., да започне превода към Турция на 3 млрд. евро за овладяване на имигрантската криза, още в края на януари, 2016 г. турското правителство в прав текст отправя искането за отпускане на още 2 млрд евро допълнително. С дислоцираните компактни маси бежанци в различни бежански лагери на турска територия, които във всеки момент са готови да се отправят на запад, Ердоган може дълго да държи в шах Брюксел. Турция може да не се сдобие с членство в Европейския съюз, но със сигурност ще опита да изтръска брюкселската касичката, доколкото и докогато може.

Важните изводи за България са, че е крайно време да свали розовите очила, с които гледа на всичко с подател Брюксел и да не разчита на нереалистични сценарии като затваряне на границите. Както и да се затварят границите на думи, това с нищо няма да промени ситуацията, ако не може да се осигури ефективното им физическо опазване и ако не е част от по-широк пакет от мерки за дълготрайна стратегия на ЕС в тази посока.

За България е по-целесъобразно да отстоява своето право да седне около масата за договаряне и да заяви своите интереси по примера на Унгария, Чехия, Полша, Словакия, а и някои други страни, които трезво оценяват ситуацията, а не смирено да очаква да я превърнат във „фронтна държава“, сбор от горещи точки или карантинна територия. Защото ако има един многократно потвърждаван исторически урок досега, той е, че независимо от конкретния повод, в геополитическата игра е в сила правилото: Ако не си около масата, много е вероятно да се окажеш част от менюто.